

"Березіль" Леся Курбаса: історія театру, який не боявся експериментувати

Курбасівський "Березіль" став флагманом модернізму в українському театральному мистецтві

Надія Царук Редактор новин
3 квітня 2019, 03:25

3 квітня 2019, 03:25

Іменем видатного українця Леся Курбаса названо театр у Львові, а в столиці України - проспект. Діяльність Курбаса вивчають у школах та університетах. Його ім'я відоме далеко за межами нашої батьківщини.

А якщо вдуматися: у Леся Курбаса завжди був вибір – ким стати і на чию культуру працювати. Він обрав українську в час, коли це було немодно. Курбас об'єднав обидві частини України, західну і східну, адже найвідоміша його діяльність пов'язана з Харковом. Сьогодні цим діячем пишається вся Україна.

31 березня 1922 року у Києві режисер і драматург Лесь Курбас створив студію-театр "Березіль", що стала флагманом модернізму в українському театральному мистецтві. Назва театру символічна, бо давньоукраїнською мовою означає березень - слово "березіль" взято з язичницького слов'янського календаря.

Курбас вбачав у цьому слові символічний зміст - початок весни, початок нового мистецтва. І Лесь Курбас, і нове українське мистецтво молоді сповнені ентузіазму. Відгриміла Громадянська війна, і навіть у розрусі варто створювати культуру, бо за зимою завжди йде весна, вважав драматург.

Чотири роки "Березіль" працював у Києві, а у 1926 році як найкращий театр республіки переїхав до тодішньої столиці радянської України - Харкова, де 16 жовтня відкрив перший сезон прем'єрою вистави "Золоте черево".

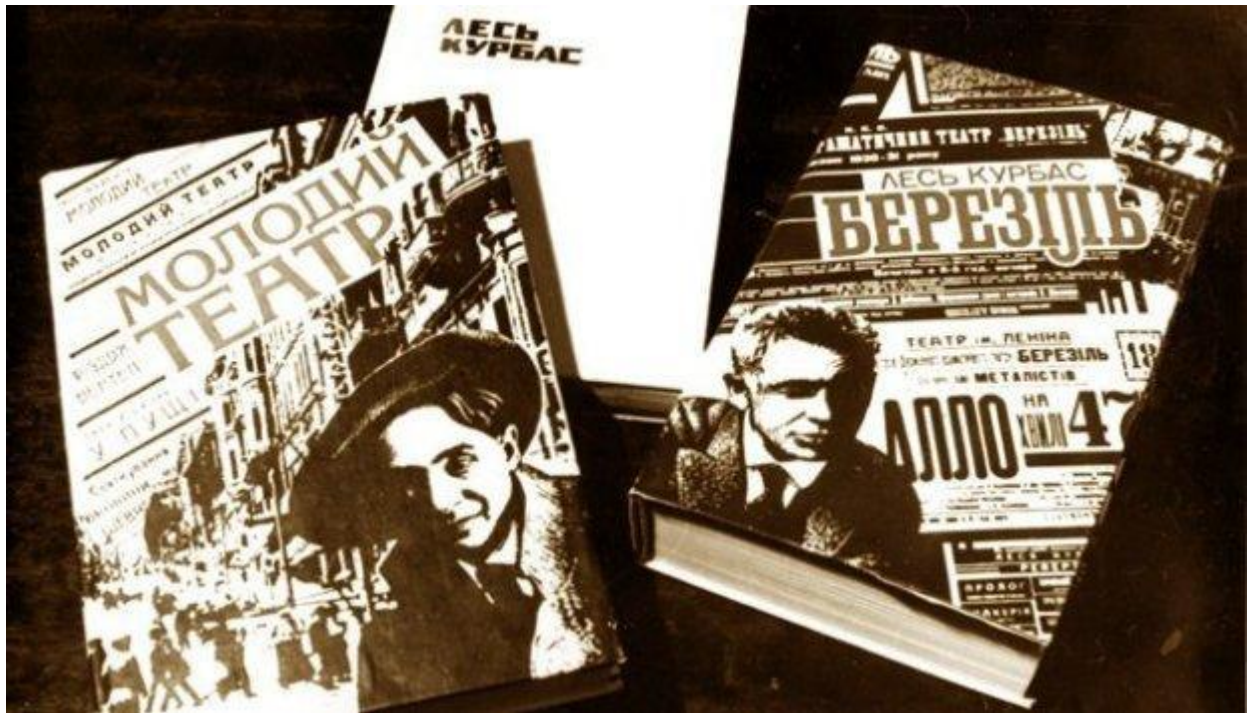
Актори "Березоля";

Творчі методи "Березолю" зазнали впливу європейського модернізму. Курбас вважав, що театр не має просто відбивати повсякденне життя, а повинен формувати життєві принципи. Як творче об'єднання, "Березіль" мав 6 акторських студій у Києві, Білій Церкві, Умані та Одесі, "режисерську лабораторію" (режлаб), мюзик-хол.

Лесь Курбас запропонував українцям новий театр, який назвав філософським. Цей театр примушував думати – і це в умовах, коли "совєтські" переможці давали народу красиву картинку,

закликаючи вірити в неї.

Варто згадати й умови, в яких у той час розвивалося мистецтво. У Німеччині, Австрії та інших країнах вирував експресіонізм. Деформовані, спеціально підкреслені риси, гіпертрофований грим, гра, де поєднуються трагізм і гротеск. "Березіль" узяв все це на озброєння, поєднуючи гру і літературу. Вистави Курбаса викликали літературну дискусію 20-х років, до якої багато хто долучився.

"Березіль" ставив буквально все, роблячи акцент і на репертуарі театру корифеїв, і на популярних п'єсах 20-х років, і на класиці: Шекспір, Мольєр, Тарас Шевченко. Новий театр не боявся брати теми, які висував час. Активно залучається драматургія експресіоніста Миколи Куліша, трагедії: голод у селі; розрив між ідеалами і дійсністю, гордіїв вузол мрії і реальності.

Тема дитинд і вбивства розкривається у надзвичайній п'єсі "Маклена Ґраса". Вистава створена за реальними подіями, просто по гарячих слідах.

І поряд з нею – не менш болюча класика XIX століття. Зі сцени не сходить "Украдене щастя" Івана Франка. Ця вистава поєднувала нове прочитання відомого твору і водночас

класичну постановку.

"Березіль" не опускався до примітивного рівня, він вів публіку за собою, сміливо і водночас доступно ставлячи елітарні твори. Навіть якщо цензура вимагала революційних тем, Курбас ставив не примітивні агітки, а класичні твори. Наприклад, на тему селянської війни він поставив п'єсу Проспера Меріме "Жакерія".

У 1930 році "Березіль" поставив сміливу п'єсу Миколи Куліша "97", в якій йдеться про трагедію українського села. Центральною темою вистави є голод. Тут потрібно згадати, що Голодомор фактично почався не в 1932 році, а раніше, а наслідки вже були кричущі в 1932 – 33-му. Вистава "97" була і як попередження, і як свідчення того, що бачили інші – хто хотів бачити. У Харкові знали про трагедію голоду.

Звичайно, така діяльність Курбаса не могла сподобатися владі. До певного періоду йому дали фору, але в 30-х посипалися звинувачення в буржуазності, формалізмі, націоналізмі та інших "ізмах". А слово "експресіонізм" стало тоді мало не лайкою.

У 1933 році Курбас потавив виставу "Маклену Ґрасу". За сюжетом, польська дівчинка застрелює банкрута – за його ж бажанням. Умови: він розплатиться з нею, щоб убога родина Маклени не вмерла з голоду.

І хоча описувана у п'єсі Польща, здавалося б, ніяким боком не стосувалася постреволюційної України, але прем'єру цієї вистави відвідали чекісти – і взяли "Березіль" на замітку.

Того ж року застрелився Микола Хвильовий. Лесь Курбас пішов на його похорон, але просто на вулиці режисера схопили і заарештували.

Після допитів відправили етапом, у 1934 році присудили п'ять років. Послали на відбудову Біломорсько-Балтійського каналу. Цей канал – трагічний у долі багатьох, бо людям елементарно не давали знарядь, і вони пробивали бетон голіруч.

Митця, інтелектуала принижували в'язницею і нелюдськими умовами праці. Далі були Соловки. 1937 року його розстріляли в карельському урочищі Сандармох разом, як і Миколу Зерова та інших. І лише в теперішній час з'ясувалося, що і Микола Куліш, і Лесь Курбас були в одному розстрільному списку – № 177 і 178.

Реабілітували режисера в 1957 році. Але до 1989 року про Леся Курбаса фактично не знали в Україні.

Нагадаємо, [Лесь Курбас народився 132 роки тому 25 лютого у родині акторів на Львівщині.](#) Курбаса вважають фундатором нового українського театру.

Як повідомляв портал Знай.ua, [українцям нагадали про "розстріляне відродження"](#)

Також Знай.ua писав, [Лесь Курбас народився в один день з Лесею Україкою](#) – 25 лютого виповнилося 148 років з дня народження великої української поетеси.